

EKOFEMİNİST EDEBİYAT ELEŐTİRİŐİ (DÜNYAYA ORMAN DENİR VE DOĞA TARİHİ ÜZERİNDE BİR UYGULAMA)

Yazarlar

ÖZGE KABAK^{1*}

Mensubiyet

¹Karşılařtırma Edebiyat Yüksek Lisans Programı, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 34755, Türkiye.

*Yazışma yapılacak kişi: sozgekabak@yeditepe.edu.tr

Preprint

Özet

Feminizm, çevreci teoriler ve ekofeminizmin edebiyatta yerini alması ile meydana gelen ekofeminist edebiyat eleştirisi özellikle kadın ve çevre özelinde tahakküm altına alınan tüm grupların edebiyattaki tezahürleri ile oluşmuştur. Bunun yanı sıra ekofeminist edebiyat, silahlanma ve savaş karşıtlığı; kimyasal silah kullanımı gibi hem ortaya çıktığı 70'li yılların hem de hala günümüzde önemli bir yere sahip olan toplumsal meselelerin edebiyat penceresinden görünür hale getirilmesini sağlamıştır.

Ekofeminizm, ataerkil toplumsal yapılanmada aşağı görülen kadın, doğa, hayvan; farklı cinsel yönelimlere sahip bireyler ve siyahiler gibi geniş bir kitleyi çatısı altında toplayarak çeşitli sömürülme biçimlerine karşı gelmiş; böylelikle insanın hükmetme arzusunun kurbanı olan tüm canlılar ve ekosistemi meselesi haline getirmiştir. Ekofeminist edebiyat eleştirisi sayesinde günümüzde hala çözülememiş, yüz yıllardır süregelen tüm ötekileştirme ve tahakküm biçimleri edebi eserlerde yerini alarak birer eleştiri nesnesi olmuştur.

Bu amaç doğrultusunda, bu makalede, kapsamlı bir ekofeminizm tanımı yaparak, ekofeminist edebiyat eleştirisi çerçevesinde ekolojik duyarlılıkla birçok eser kaleme almış Ursula K. Le Guin'in (1953-2018) *Dünyaya Orman Denir* (1972) ve çağdaş Türk edebiyatında modern dünya eleştirisi ile öne çıkan Hakan Bıçakçı'nın (1978-...) *Doğa Tarihi* (2014) eseri üzerinde bir inceleme yapılarak; bu eserlerde kadın ve doğanın tahribi, kadın bedeninin sömürüsü, insanın tabiattan dolayısıyla özünden koparılması gibi temalarla ekofeminist bulguların tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Feminizm; çevreci teoriler; ekofeminizm; ekofeminist edebiyat eleştirisi; Ursula K. Le Guin; Hakan Bıçakçı

GİRİŞ

Ekofeminizm (Çevreci Feminizm) temelde, kadın ve doğa sömürsünü ortak nedenlere bağlar. Ataerkil toplumsal yapılanma, kadın dahil erkeğin dışında kalan varlıkları “öteki”leştirir. Bunun sonucunda değersiz kabul edilmesi gerekli görülen bir alt sınıf ortaya çıkmış olur. Bu alt sınıf içerisinde kadınlar, siyahiler, eşcinseller, hayvanlar ve tabiata ait her varlık yer alır. Tüm bu gruplar beyaz üstün erkek sınıfı tarafından sömürüye tâbi tutulmak istenir. Maddi ve manevi anlamda sömürülen “öteki” görülenler için ekofeminizm, feminist ve ekolojik kaygıların bir potada eritilmesiyle meydana gelmiştir. Özetle, beyaz erkek egemen toplum anlayışını yıkmak, tüm “öteki” sayılanlara özgürlük sağlayacak yegâne amaç olarak ortaya çıkar. Bunun için de ekofeminizm; tabiatın, hayvanların, kadınların ve alt sınıf olarak görülen herkesin sömürülmesindeki ortak nedenleri ortaya koymayı amaçlar.

Ekofeminizm kavramı ilk defa 1974’te feminist Françoise d’Eaubonne tarafından *La Feminisme ou la Mort* [Feminizm ya da Ölüm] adlı eserinde dile getirilmiş, 80’li yıllarda akademinin konusu haline gelmeye başlamıştır. Dolayısıyla ekofeminizm, hali hazırda yeni bir alan olmakla beraber ırkçılık, sömürgecilik, cinsiyet, cinsel yönelim; ırk, sınıf, hayvan ve doğa tahribatı gibi tüm dünyanın ortak problemleri üzerine eğildiği için önemlidir. Kadınların ve doğanın tahakküm altına alınması arasındaki bağlantıya dikkat çekerek son yıllarda bu sorunların kuramsallaştırılmasını sağlamıştır. Bahsi geçen, tahakküm ve ötekileştirmeye konu olan tüm grupların özgürlüğüne kavuşturulması bugün de dünyanın ortak meselelerindedir.

Ekofeminizmin ortaya çıkışını anlamlandırabilmek için öncelikle feminizmi ve ekolojik kaygılarla ortaya çıkan çevreci teorileri anlamak önemlidir. Nitekim feminizm toplumsal cinsiyet ve kadının toplumdaki yeri, özgürlük ve hakları üzerine eğilirken; çevreci teoriler ekosistem ve insan-doğa ilişkisine vurgu yapar. Bu nedenle Ekofeminizm, feminizm ve çevreci teoriler zemininde her iki alandan da beslenerek ortaya çıkar çünkü her iki alanın da dikkat çektiği meseleleri harmanlayarak yeni bir meseleye dikkat çeker.

Temelde biyolojik açıdan dişilik [*female*] ve erillik [*male*] “cinsiyet” [*sex*] olarak isimlendirilirken, insan eli ile kültürün var ettiği farkları “toplumsal cinsiyet” [*gender*] olarak tanımlayabiliriz. Doğal olanın üzerine inşa edilen kültür, doğal olmayan süreçlerin ve ifadelerin doğuşuna neden olan bir zeminde meydana gelir. Bu nedenle biyolojinin tanımı dışına çıkılarak kültürel düzlemde erkek ve dişi üzerine yapılan belli sınıflandırma, yakıştırma ve tanımlamalar bütünü “toplumsal cinsiyet”i meydana getirir. Kadınlık ve erkeklik toplumsallaşmanın ve kültürün bir getirisi olarak karşımıza çıkarken, kadın veya erkek olmak doğuştan gelen bir

durum olarak adlandırılır. Bahsi geçen yaklaşımlar bilimsel çerçevede, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimleri ile adlandırılarak ayrı tutulur. Dolayısıyla çoğu araştırmacıya göre “kadınlık” doğuştan getirilmeyerek sonradan oluşturulan yapay bir adlandırmadır. Bu konu üzerine özet niteliğinde bir ifadeyi Simone De Beauvoir *İkinci Cinsiyet*'te (2021) “Kadın olunmaz kadın doğulur” (s. 43) şeklinde tam da bu ayrıma işaret edecek şekilde dile getirir.

Tarih boyunca “Kadın nedir?” sorusu gündeme gelmiş, özellikle aydınlanma çağı itibariyle kadının “ne” olduğu, hangi sınıflandırmaya dahil edilebileceği, erkekliğin bir çeşidi mi yoksa başlı başına bir cinsiyet mi olduğunun da tartışıldığı göz önüne alındığında, kural olarak belirlenen birtakım roller ve yakıştırmalar yapılmıştır. Örneğin, kadının en yalın hali ile “döl yatağı” olarak adlandırılması (Beauvoir, age, 25) her dişinin doğurgan olması yönüyle kadın olduğuna işaret ederken, toplumsal normlara uymayanlar “kadın gibi olmamak” ile suçlanmıştır. O halde biyolojik özelliklerin üzerine inşa edilmiş yapay rollerin, toplumun beklentisi ve soyut yasalara uygunluğu özelinde toplumsal cinsiyeti meydana getirdiği söylenebilir: “İnsan türü içinde dişilerin bulunduğu konusunda herkes hemfikir. Geçmişte olduğu gibi bugün de insanlığın hemen hemen yarısını kadınlar oluşturuyor ama yine de bize ‘kadınlığın yok olma tehlikesiyle’ karşı karşıya olduğu söyleniyor. ‘Kadın gibi davranın, kadın kalın, kadın olun’ öğütleri veriliyor. Demek ki her insan dişisi kadın değil, bunun için kadınlık denen gizemli ve tehdit altındaki gerçeklikten pay alınması gerekiyor” (Beauvoir, a.g.e, 25-26). Bu zeminde ortaya çıkan feminizm kadın haklarının tanınması, korunması ve kadın-erkek eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik ideolojik temellere dayandırılmış toplumsal bir harekettir: “Feminizm yaklaşımı, kadınların sadece kadın oldukları için karşı karşıya kaldıkları zorluklar, baskı ve ezilmeyle ilişkisini inceleyen, sınıf, ırk, ulus, din, dil vs. unsurlarda kadınların yaşadığı sorunları ele alan bir bilim alanı olarak değerlendirilmektedir” (Taş, 2016). Dolayısıyla feminizmin temeli özellikle kadın-erkek eşitsizliği ve bu eşitsizliğin beraberinde getirdiği baskı ile zorlukların sebep ve sonuçlarına dayanır. Hooks (2019) feminizmi; cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir hareket olarak tanımlarken meselenin erkek karşıtı olmakla bir ilgisi olmadığını, bu durumun “cinsiyetçilik”ten ileri geldiğinin altını çiziyor.

Temellerini 18. yüzyıla dayandırabileceğimiz feminizm kavramı, özellikle Amerikan Bildirisi (1776) ve Fransız İnsan Hakları Bildirisi'nde (1789) savunulan “insanların doğal ve vazgeçilmez haklara sahip olduğu” fikrinde bahsi geçen “insan” sınıfına kadınların dahil edilmemesi ve bu bildirimlerde sözü edilen haklara erişiminin kısıtlanması ya da yok sayılması nedeniyle kadınların hak arayışının başlaması beraberinde fikir dünyasında yerini bulmuştur.

Birinci dalga feministlere da liberal feministler özellikle oy kullanma, eşit yaşam hakkı ve özgürlüğü, yönetimde yer alma ve eğitimde fırsat eşitliği gibi meseleler üzerinde durmuşlardır: “Bu dönemden sonra feministler farklı sosyal, siyasal, ekonomik, hukuki taleplerde bulunmaya, erkek ile kadının kamu ve özel alanlarda eşitlikçi ve daha özgür haklara sahip olunması yolunda mücadeleye girişmişlerdir” (Taş, 2016).

20. yüzyılın kaotik atmosferinde ortaya çıkan “ikinci dalga” feminizm, birinci dalgadan farklı olarak, değişen dünyanın da getirileri ile kadınların baskı altına alınışlarının temelinde yatan sebeplere eğilerek buna çözüm bulmaya çalışmıştır. Özellikle de kadınların baskı altına alınmalarının nedenini “ataerkil sistem” olarak görmüşlerdir. Bu dönemi diğerlerinden farklı kılan ve tüm dünya kadınlarına sirayet eden mesele, “cinsellik ve üreme” konularındaki hak ve özgürlüklerin (kürtaj hakkı, cinsel tercih vb.) tartışmaya açılması olmuştur. İkinci dalga feministlerin literatüre bir başka büyük katkısı kamusal/özel alan ayrımının tartışmaya açılmış olmasıdır. 17. ve 18. yüzyıl öncesi ve sonrasında eve hapsedilmiş olan kadının emeğinin “para etmeyen” ve dolayısıyla “değersizleştirilen” bir iş gücünü temsil ediyor olması vurgulanmıştır. “Kız kardeşlik” kavramı geliştirilmiş, erkekler tarafından kadına yöneltilecek her türlü baskıya karşı topyekûn mücadelenin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu fikir birleştirici ve sınırları kaldıracı gücü ile önem teşkil etmiştir.

Birinci dalga feministler daha çok üst-orta sınıf beyaz kadınlardan oluşurken ikinci dalga feminizm daha geniş bir tabana yayılmış, ırk ve cinsel tercih farklarına daha duyarlı bir biçimde yaklaşmıştır.

Postmodernizmden de etkilenerek 1980’li yıllarda ortaya çıkan üçüncü dalga feminizm, dönemin de özellikleri gereği bireysel kimlik üzerinde daha fazla durmuştur. Dolayısıyla “Kız kardeşlik”ten ziyade farklı kadınlık durumları esas alınmıştır: “Üçüncü dalga feministler, kadınların farklılıklarına dikkat çekmişler; farklı coğrafyalarda ve kültürlerde kadınların sorunlarının farklı olabileceğini ve bir yerde sorun olan durumların, başka bir yerde sorun olmayabileceğini ifade etmişlerdir” (Özdemir&Aydemir, 2019, s. 263). Bu dönemde cinsiyet, ırk, sınıf farklılıklarının da daha özenle gözetildiği söylenebilir.

Aydemir ve Özdemir’e (2019: s. 263) göre üçüncü dalga feministler, sadece feminist kimlikleri ile var olmamışlardır; farklılıklara verilen önemin artmasıyla kendi kimliklerini feminizm ile birleştirerek kadın sorununa eğilmişlerdir. Örneğin Müslüman bir feminist kendi kimliğini de feminizmle kaynaştırarak İslami feminizmi; çevreci bir feminist de ekofeminizm hareketini savunmuştur. Dolayısıyla değişen dünyada çevreci fikirlerin tartışılması ve gündeme

getirilmesi görevini üstlenen feministler, feminist kimliklerini koruyarak çevreci hareketleri feminizmin birer konusu haline getirmek istemişlerdir.

Feminizmin üçüncü dalgası içerisinde, postmodern döneme dahil edebileceğimiz ekofeminizm; feminist teorilerin bünyesinde yeşermiştir. Buna karşın genel anlamda feminizmden ayrılan en önemli noktası feminist teorilerin temelde toplumsal cinsiyet meselesini ele almasıdır. Ekofeminizm de toplumsal cinsiyet meselesi ile ilgilenir ama özelde bunu ekolojik tahribatın da nedeni olarak görür. Plumwood'a (1993) göre insanın baskılanması ile doğanın baskılanması sadece erkek egemen anlayıştan kaynaklanmaz. Dolayısıyla erkek egemenlik anlayışının yanında sömürü, ırkçılık, güç ilişkileri ve doğal tahribat birbirine kenetlenmiş yapılardır. Ve hal böyle iken ekofeminizm tek bir meseleye odaklanmak yerine bütüncül bir bakış açısı geliştirerek tüm baskılanmış, sömürülmüş grupların özgürleşmesi üzerine çabalar. Modern çevresel krizin nedenlerini tartışırken, ortaya çıktığı çağın hastalığı olan savaş siyaseti, nükleer yapılanma gibi konularda ses yükselten bir harekettir.

Öte yandan ekofeminizmi meydana getiren önemli unsurlardan biri olan çevreci teorilerin hangi zeminde ortaya çıktığından da bahsetmek gerekir. Ekolojik sorunlara duyarlılığın 1970'li yıllarda nüksetmesinden çok önce buhar gücü ile üretime geçiş, sanayileşme ve teknolojik gelişmelerin giderek ivme kazanması insan merkezli bilimsel bakışı doğaya hükmeder hale getirmiştir. İnsanın doğayla ilişkisi çok eski bir problemdir. İlk çağlardan itibaren insan hem akıl sahibi hem de ahlaki bir varlık olarak tanımlanmıştır. İnsanın bu özelliği onun diğer canlılar karşısında özel bir konuma sahip olduğunu gösterir. "İnsanın bu özel konumu, Stoacı felsefede olumlu anlamda kullanılarak insanın kendisini doğadan ayırmasına değil, tam tersi onunla bütünleşmesini sağlayan bir olanak olarak ele almıştır [...] Doğanın insanın karşısına konumlanması anlayışı, 16 ve 17. yüzyılda Bacon ve Descartes'ın akli tek güç görmesiyle başlar. Artık akli kılavuz edinen insan doğada, mistik ya da dini değil hesaplanabilir, ifade edilebilir mekanik bir dünyanın efendisi olarak dolaşır" (Çüçen, 2011). Bu yüzyıldan itibaren doğanın tüm olanakları insan, dolayısıyla bilim ve teknolojinin deney sahası olmuştur. Çevreci görüşler ise ilk olarak doğayı insanın tahakkümünden kurtarmayı ve insan ile doğa arasında duygusal bir bağ kurmayı amaçlamıştır. Bu görüşler genel kanı olarak ekoloji ekseninde derin ekoloji, sosyal/toplumsal ekoloji ve ekofeminizm gibi çevreci hareketler üst başlığı altında toplanır. Çevreci hareketler aşırı nüfus artışı, hava ve su kirliliği, canlı türlerin ortadan kalkması, ormanların ve toprağın bozulması, bitki ve hayvan türlerinin ortadan kalkması, doğal kaynakların dengesiz kullanımı gibi çevre sorunlarına karşı bir tepki olarak doğmuştur (Balkaya, 2014, s. 46).

Çevreci hareketlerin edebiyatta yansımaları olarak ekoeleştiri, edebiyat eleştirisi ve kuramları içinde, edebiyat ve kültür metinlerini çevreci bir bakış açısıyla yorumlayan edebiyat ile çevre, ekoloji ile kültür arasındaki ilişkileri inceleyen tek akımdır (Oppermann, 2012). Glotfelty *The Ecocriticism Reader*'ın (1996) giriş bölümünde ekoeleştiriye, edebiyat ve fiziksel çevre arasındaki ilişkinin incelenmesidir; tıpkı feminist eleştirinin dili ve edebiyatı cinsiyet bilincine sahip bir bakış açısıyla incelemesi [...] gibi ekoeleştiri de edebiyat çalışmalarına yeryüzü merkezli bir yaklaşım getirilmesidir, şeklinde tanımlar (akt. Garrard, 2020, s. 15). Aynı zamanda Glotfelty “ekoeleştirininsoruları”nı da şöyle sıralar:

- Doğa bu sonede nasıl temsil edilmiştir?
- Yaban hayat kavramı zaman içinde nasıl değişim göstermiştir?
- Bilim edebi incelemeye nasıl açık olur?
- Edebiyat çalışmaları ve çevre söylemiyle tarih, felsefe, psikoloji sanat tarihi ve etik gibi ilgili disiplinler arasında nasıl ilişkiler kurulabilir? (Garrard).

Edebiyatta çevreyle, ekolojiye dahil olan tüm canlıların ve cansız olarak tanımlanan inorganik maddelerin ilişkisi ve tüm bunların da insan ile bağının eserlerde ele alınış biçimleri ekoeleştirin odak noktası olmuştur. Aynı zamanda bozulan ekolojik dengelerin insan yaşantısına yansımaları da sıkça sanayileşme, doğa tahribatı, insanın aç gözlülüğü ve doğayı tahakküm altına alışı gibi çeşitli temalar altında ele alınır.

Görüldüğü gibi ekofeminizmi oluşturan unsurlar feminizm ve çevreci teoriler, edebiyata yansımaları ve ortak bir alan ortaya çıkarması açısından önemlidir. Bu zeminde meydana gelen Ekofeminizm, edebiyatta da ekofeminist edebiyat eleştirisi adı altında günümüzde gittikçe önem arz eden bir alan olmaya başlamıştır.

BULGULAR

Ekofeminizmi, kadın ve doğanın tahakküm altına alınmasını ortak nedenlerle açıklayan, aynı zamanda politik ve sosyal ayağı da bulunan bir kuram olarak açıklamak mümkündür.

Dolayısıyla sadece çevreci bir hareket olarak adlandırılmayacağı gibi yekpare feminist bir kuramdır da denemez. Yüzyıllardır süregelen ve çağımızın en büyük problemlerinden olagelmış kadın ve çevre, ekofeminizm şemsiyesi altına bir potada harmanlanmak istenmiştir. Ekofeminizm ekolojik ve feminist kuramlarla kesişen kümelere sahip olduğu gibi ayrışan yönlere de sahiptir. Antik çağlardan itibaren doğa ile özdeşleştirilen kadın figürü çoğu zaman doğurganlığı ile doğanın bereketine eş tutulmuş, “Tabiat Ana” gibi adlandırmalar nedeniyle

de ayrılmaz bir bütün gibi görülmüştür. Oysa tabiat da kadın gibi yönetilmek istenen, kâr odaklı yaklaşılan nesne olmaktan öteye gidememiştir.

“Doğa kategorisi sadece insan dışı varlıkları değil, çeşitli insan gruplarını ve insan hayatının doğal görülen veçhelerini de kapsayan bir çoklu dışlama ve denetleme alanıdır. Nitekim ırkçılığın, sömürgeciliğin ve cinsiyetçiliğin, kavramsal olarak beslendiği yer: Cinsel, ırksal ya da etnik farklılıkların hayvanlara yakın sayılması ve beden, rasyonelitenin ve kültürün ölçütlerini karşılayamayan aşağı bir insanlık biçimi, aşağı bir alan olarak yorumlanmasıdır” (Plumwood, 2020, s. 15).

Aydınlanma çağından bu yana pozitivistin etkisiyle süregelen “ikilik” fikri özellikle aklın karşısına doğayı koyarak adeta bir efendi-köle zıtlığı oluşturmuş, doğanın aklın dışlanmalarına maruz kalmasına sebebiyet vermiştir. “Batı geleneğinde akla, efendinin ayrıcalıklı konumu verilmiştir” (14). Özellikle, doğanın akıl karşısında sürekli “yenik konumda” görülmesi Batı’nın gelişim ve ilerleme anlayışını yaratmış, düalizme dayanan kadına yönelik tahakkümcü bakış açısı Orta Çağ’dan Aydınlanma’ya değişmemiştir. Dolayısıyla doğa olarak tanımlanmak, edilgen olarak tanımlanmak anlamına gelmektedir. Doğanın dışıl, bilimin ise eril olarak konumlandırılması yeterli düzeyde hakimiyet kurma yolunu açarken, 15. yüzyıldan 17. yüzyıla felsefenin öne çıkan düşünürlerinden Bacon’ın [...] “İnsan tabiatı anlar ve ona hükmeder, bunu hem nesnelere hem zihne bakarak yapar” ifadesi (akt. Hacı Özdemir & Duygu Aydemir, 2019, s. 265) hükmetme sebebini açıkça ortaya koyar: Akıl. Aklın doğayla kurduğu “kontrol etme” ve “tahakküm kurma” ilişkisinde hükmeden erkek, hükmedilen doğa ve dolayısıyla kadın olur. Geleneksel kaynakları gözden geçirdiğimizde, kadınların “doğa” alanına dahil edilmelerinin, onları ezmeyi sağlayan başlıca araçlardan biri olageldiği açıkça ortaya çıkmaktadır: “Kadın vahşi ve dizginsiz bir hayvandır” (Cato’danakt. Plumwood 1989:193); [...] “Bilim ve sanatın ustasıdır erkek/Kadınların zafer alanı ise yürek” (Moore’danakt. Plumwood 1989: 62), “Kadınların elbette öğrenme yetisi var, ancak felsefe gibi yüksek bilim alanları ve belli yaratıcı faaliyetler için yaratılmamışlar, bunlar evrensel bir birikim gerektirir” (Hegel’den akt. Plumwood 1989: 183) [...] “Kadınlığın doğaya yakınlığı bir iltifat olmaktan hayli uzaktır” (Plumwood, age, s. 35).

Ekofeministlerin çoğu, doğa ile kadının özdeşleştirilmesini, her kadının doğa ile kurduğu bağın farklı olması nedeniyle reddetmiştir. Ekofeminizmi farklı kılan şey, doğa ve doğacılık (doğanın gerekçesiz hakimiyeti) konularının birer feminist sorun olduğu yönündeki ısrarcılığıdır. Ekofeminist felsefe, bilindik feminist eleştirilerin kapsamında (örnek olarak cinsiyetçilik, ırkçılık, sınıfçılık, türçülük, heteroseksizm, yaşçılık, sağlamlılık ve Yahudi karşıtlığı) doğayı

da dahil etmektedir. Kadının baskı altına alınmasına neden olan veya onu ikinci plana atan düşünce yapılarını oluşturan kavramlar, feminist sorunlar bağlamında değerlendirilebilirler. Eşit haklar, benzer işe eşit maaş alınması ve gündüz bakım evleri feminist sorunlardır, çünkü bunların idrak edilememesi kadının göz ardı edildiği gerçeğine ışık tutmaktadır. Ekofeministlere göre su, ağaçlar, hayvanlar, atıklar, doğa ve dil birer feminist sorundur çünkü bunların anlaşılması farklı kültürden olan kadınların içinde buldukları kötü koşulların fark edilmesine yardım etmektedir (Oppermann, a.g.e. s. 184). “Beyaz adam sömürgeci” haline gelen (Shiva&Mies, 2018, s. 101) ve birbirini devamlı olarak besleyen kadın ve insan dışı varlıkları sembolize eden kavramlar insan dışı hayvan aklı şiar edinen ve doğayı fethetmeye soyunan erkeklerin ellerinde kürk tüccarlığı, ormansızlaşma, planlı yok etme politikaları sonucunda can vermiştir (Akt. Zengin, 2021: s. 208). Tüm bu sebeplerle feministlerin, doğanın içinde olduğu zulüm ile kadınlar ve baskı altındaki “öteki” gruplarla arasında bir bağ kurmuş olması tesadüf değildir. İşte bu nedenle ekofeminizmin temel amacı, ikili karşıtlıkların var olmadığı bir düzen elde ederek doğanın ve kadının yanı sıra, karşıtlıkların ikinci tarafında kalan ve baskılanan olguları hak ettikleri değere kavuşturan bir sistem oluşturmaktır (Oppermann, a.g.e, s. 182). İkiliklerden doğan sömürü düzeni ancak türlerin kurtuluşuna, insan içermeyen çevrenin anlaşılmasına ve doğa-kültür ikileminin yıkılmasına bağlıdır. Daha önce de değinildiği gibi ekofeminizmi sadece çevrecilik ve feminizm arasında kurulan bir bağ gibi görmek onu eksik bırakır ve tanımlamaya yeterli olmaz. ekofeministler

Fiziksel çevreyi ve insanı birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak değerlendiren, insanın doğadan, canlı ve cansız varlıklardan üstünlüğünü reddeden görüşlerce, özellikle Batı merkezli düalizm yıkılmak istenmiştir. Tam da bu kaynaktan beslenen ekofeminizm, doğa ve kadın ilişkisine dikkat çeker. Kadının yüzyıllar boyunca doğa ile eş görülmesi, onun da doğa gibi sömürülmesine neden olmuştur. Eğer ataerkil tahakkümden sıyrılmak isteniyorsa o halde insanın doğaya, erkeğin kadına üstünlüğü kabulünden kurtulmak gerekir. Nitekim posthümanizm gibi görüşler de bu düşünceyi desteklemektedir. İnsanı merkeze alıp, her şeyden üstün görmek değil, insanın içinde bulunduğu çevre ile uyumlu yaşamasının yolunu açmak gerekir. O halde ne insan doğaya ne erkek kadına üstün olabilir.

İnsanı ekosistemin bir parçası olarak gören yeni maddecilik akımı da insan ve çevre arasındaki ikili karşıtlığı ortadan kaldırır ve aksine birlikte yaşayan bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyler: “İnsan ve doğa arasındaki ayrımı ortadan kaldıran yeni maddecilik kuramında dil, dünya, madde, söylem, gerçek, doğa, kültür, ontoloji, epistemoloji, birbirine bağlanmış ve müşterek biçimde birbirlerini oluşturan kavramlar olarak” (Oppermann,

a.g.e. s. 39) önemsenmiştir. Tüm bu unsurların müşterek oldukları kadar müstakil olduklarını da vurgulamakta fayda vardır. Her biri tek başına değerli ve etkileşimleri ile birbirlerini besleyen unsurlar olarak görülmelidir. Ekofeminizme göre bu bütünlük içerisinde üstünlüğün ortadan kaldırılması, sadece kadınlar için değil tüm sömürülmüş ve baskı altına alınmış gruplar için özgürlük demektir.

Ekofeminizmin ortaya çıktığı 1970’li yıllar, doğa tahribatının arttığı yıllardır. “Ekofeministler savaş, cinsel ayrımcılık ya da sınıfsal bakışları olan anlayışların doğa tahribatı konusunda kendini haklı gören anlayışlarla ortak noktalarının olduğunu öne sürmüşlerdir” (Ünser, 2022). Bu görüşle yola çıkarak kadının ve doğanın sömürülmesini ortak bir nedene, erkek egemen toplum yapısına dayandırmışlardır. Bu duyarlılıkla yazılan edebi eserleri ekofeminist gelenek içerisinde almak mümkündür.

Edebi metinler, insan/doğa ve kadın/doğa ilişkisi çerçevesinde tüm ekofeminist meseleler dikkate alınarak incelenir. Murphy’e göre “Eleştirmenler sıklıkla ekofeminist edebiyat teorisi ve uygulamasındaki pek çok yenilikle birlikte ekofeminist eleştirinin gelişimini feminist edebiyat teorisi ve eleştirisiyle karşılaştırırlar. “Feminist eleştirmenler ilk olarak dini çalışmaları yeniden okudular ve bunların cinsiyetçi önyargılarını eleştirdiler. İkinci olarak eleştirilerini kanonun bütününe yayarak kadın yazarların örtbas edilen, önemsenmeyen ya da kaybolan çalışmalarını toparlamaya başladılar. Üçüncü olarak da kadın temsillerini eleştirmeye başladılar ve kadın çalışmalarındaki feminist konuları ortaya koydular. Daha sonra ise ekofeminist eleştiri aktivist hareketin etkisi ve uzamı olarak edebiyat eleştirisine dahil oldu. Sonuç olarak kadınların ekolojik duyarlılık gösterdikleri, ilk ekofeminist çalışmalar ortaya çıktı; bunlar kadın çalışmalarında ve edebiyatta önem kazandı” (akt. Öçal, 2011).

Greta Gaard, *Strategies for a Cross-Cultural Ecofeminist Literary Criticism* (Kültürler Arası Ekofeminist Edebi Eleştiri için Stratejiler) makalesinde Batılı bağlamda ekofeminist edebi eleştirinin temel özelliklerini şu şekilde sıralar:

- “İnsanlar arasındaki çeşitli sosyal, kültürel, ekonomik ve politik farklılıklar ve insanlarla doğanın geri kalanı gibi var olan eleştiri biçimlerini aydınlatmak.
- Doğa olarak kendi bedenimize, doğa olarak sınıflandırılan diğer insanlara ve hayatımızın temas ettiği ortamlara ve türlere -ve bu ilişkilerden etkilenen tüm katılımcıların özgürlüğüne ve gelişmesine- katkıda bulunmak.
- Bu gezegende hayatta kalma, (türçülük, cinsiyetçilik, ırkçılık, sınıfçılık, heteroseksizm, yaşlı ayrımcılığı ve insan merkezilik dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere)

yabancılaşma, hiyerarşi ve tahakkümün birçok biçimini eleştirir; toplumsal ve biyolojik çeşitliliğin bizim için gerekli temeller olarak merkeziliğini savunmak.

- Eko-sosyal dönüşüme yönelik siyasi eylemin aciliyetini vurgulayan dönüştürülmüş ve eşitlikçi, manevi, psikolojik, edebi, tarımsal, ekolojik ve/veya ekonomik uygulamalar yoluyla yabancılaşmış bireyleri, kültürleri ve sistemleri iyileştirmek; baskı kurumlarını dağıtmak ve onların yerine eşitlikçi ve çevre merkezli ağlar inşa etmek” (Gaard, 2010, s. 47-48).

Ekofeminist edebiyat eleştirisi, feminist edebiyat eleştirileri ve ekofeminist teorilerden feminist etik ve felsefelere, radikal çevre felsefesine, eleştirel hayvan çalışmalarına ve küreselleşmeye; ekonomi, ekoloji ve siyaset hakkındaki radikal ekonomik ve politik teorilere kadar disiplinler arası bir dizi yaklaşımdan yararlanır ve bunlara katkıda bulunur.

Ekofeminizm için en temel şey, batı kültürünün kültür/doğa ikiliğinin toplumsal cinsiyete dayalı olduğu anlayışıdır: yani, erkekler ve erkeklik kültürle ilişkilendirilirken, kültüre değer verilirken, kadın ve dişilik doğa ile ilişkilendirilir ve her ikisinin de değeri küçümsenir. Bu bakış açısı kadınların ve doğa ile ilişkili olan her şeyin hakir görülmesine yol açtığı gibi eril egemenliği haklı çıkarmak için kullanılan bir hiyerarşiye yol açar. Bu kavramsal bağlantıların -edebiyat ve kültürde olduğu kadar siyasi düşünce, medya, eğitim ve toplumun diğer yönlerinde- açığa çıkarılması ekofeminist eleştirinin önemli bir bileşeni olmuştur.

Ekofeminist edebiyat eleştirisi, “Batı kültürünün kültür/doğa cinsiyet ikiliği Doğu kültürlerinde de geçerli midir? Batılı ekofeminist analizler, çağdaş Çinli kadın yazarların kadınlar ve hayvanlar, dişileştirilmiş veya queer cinsellikler ve doğal unsurlar (yani su, hava) arasındaki kavramsal ilişkilerini cinsiyete dayalı olarak inceleyerek “doğa” hakkındaki görüşlerini keşfetmede faydalı olabilir mi? ‘Doğa’nın dışavurumları ve dolayısıyla erkekleştirilmiş ‘kültür’ün sömürsüne tâbi mi?” (48) gibi sorular sormakla yükümlüdür de. Yine Gaard’a göre metni ekofeminist bakış açısıyla okumak ve bu bağlamda ekofeminist bakışla metne sorular sormak da bir çeşit ekofeminist eleştiridir.

savaş cinsiyeti, cinsel ayrımcılık ya da sınıfçılık güden anlayışla doğanın tahrip edilmesini mazur veya haklı gören anlayış arasında bir bağ olduğunu öne sürmüşlerdir (Oppermann, a.g.e, s. 173). Haliyle ekofeminizmin doğduğu 1970 ve 1980’li yıllar, birçok savaş karşıtı eylem ve çevresel hareketlerin yoğunlaştığı döneme denk gelir ve bu hareketlere katkı sağlamak için geliştirilmiş feminist bir perspektif olarak doğa ile aşağı sayılan tüm sınıfları içine almıştır.

Şiddete dayalı olmayan eylemleri benimseyerek ormanların tahribatı, toksik atıklar, nükleer silah politikaları ve hayvan özgürlüğü gibi birçok meseleyi konu edinmiştir.

TARTIŞMA

Le Guin, Kaliforniya’da dünyaya gelmiş, babası ünlü bir antropolog olan Alfred Kroeber; annesi yazar TheodoraKrober’dır. Guin, “Savaş karşıtı çizgide olan bir pasifist aktivist” olarak kendini tanımlarken (Ursula K. Le Guin, 2013, theparisreview.org), *An American Rethoric*’te “Dünyanın En iyi 100 Konuşması” arasına giren, 1983’te bir mezuniyet töreninde yaptığı *A Left Handed Commencement Address* [Solak Bir Mezuniyet Konuşması] başlıklı konuşmada, “...size sırf bir kadın yaptığı için bunun ikinci sınıf bir iş olduğunu söylediklerinde cehenneme kadar yollarının olduğunu söylemenizi ve eşit işe eşit ücret kazanmanızı umuyorum” diyerek dönemin feminist meselelerine değinmiş; “Köklerimiz karanlıktadır bizim, toprak vatanımızdır” (Guin, 2018, s.179-180) diyerek de kadın ile doğa arasında bir bütünlük kurmuştur. Tüm bu görüşleri ışığında eserlerine de savaş karşıtlığı, cinsiyet, siyasal sistemler gibi temaları taşımıştır. *Karanlığın Sol Eli*’nde (1969) cinsiyet kavramını ele almış, *Mülksüzler* (1974) ve *Hep Yuvaya Dönmek* (1985) gibi eserlerinde anarşist bir ütopya kurgulamıştır ve aynı zamanda *Hep Yuvaya Dönmek*, Napa Vadisi’ndeki global sel felaketi ele alınarak ekolojik göndermeler içermektedir.

Çalışmamıza konu olan *Dünyaya Orman Denir*’de toplumsal cinsiyet, ataerkil toplum düzeni ve doğanın tahrip edilmesi gibi kavramlar ele alınır. Nitekim 1972 yılında yayımlanan *Dünyaya Orman Denir*, aynı yıl en iyi novella dalında Hugo Ödülü almış, içeriği bakımından 70’li yılların en önemli meselelerinden birine, “Ekoloji”ye dikkat çekmesi ile de önemli bir yere sahip olmuştur. Özellikle o yıllarda meydana gelen ABD-Vietnam savaşı Le Guin’i tüm dünyada olduğu gibi sarsmış, ekolojik bilincin doruklara ulaşmasını ve bunu eserinde eleştirme gereği duymasını sağlamıştır.

Le Guin’in söz konusu eseri, yazıldığı yıl itibariyle yaşanan Vietnam Savaşı’nın imgelerini (savaşma yöntemleri, açgözlülük, hükmetme isteği dolayısıyla doğanın tahribi, işlenen çeşitli savaş suçları) içerir. Modern dünyanın bozulmamış doğayı sürekli sömürme isteği yakın tarih boyunca çeşitli kanlı görüntülere sahne olmuştur. *Dünyaya Orman Denir*’in yazıldığı dünya da böyle bir dünyadır ve eser bundan beslenir. 1972 yılında; “Ekoloji”, “sömürü”, “savaş karşıtlığı”, “feminizm” gibi birçok kavram oldukça sıcaktı ve tartışmaya henüz açılmıştı..

Dünyaya Orman Denir’de Arz adı verilen “fazlasıyla zarar görmüş bir gezegen”den yirmi yedi ışık yılı uzaklıktaki Athse’ye gelen bir koloni anlatılır. Bu koloni kendi gezegenleri olan Arz’ı

ekolojik tahribat nedeniyle yaşanmaz hale getirdiğinden başka gezegenlerde hayat aramak zorunda kalmıştır. Arzlılar, Athse'ye gelerek ağaç keser çünkü artık odun, altından daha değerlidir. Arzlılar, Athse'nin doğasına hükmetmeye gayret ederken oradaki halkı da köleleştirirler. Hükmetme fikrinin temelini Arz halkının modern ataerkil toplum yapısı oluşturmaktadır. Bunun en önemli temsilcisi, “erk”i temsil etmesi açısından, Koloni yüzbaşısı Davidson'dur. Davidson kaba, ırkçı; kadın ve hayvanları aşağı gören bir karakter olarak esere yerleştirilmiştir. Ayrıca yerli Selver'in karısına tecavüz ederek de ölümüne sebep olmuştur. Yerlilerin köleleştirilmesi, kadınların metalaştırılması, doğanın tahrip edilmesi ve hayvanların ehlileştirilmesi gibi eserin temel temalarının temsilcisi olarak karşımıza çıkar. Öte yandan Selver, karısının intikamını almak için öne çıkarak halkının kurtuluşu için savaş başlatır. Sadece intikam almak değil, doğalarını ve eski yaşamlarını yeniden canlandırmak isteği içinde savaşan Athselilerin örgütlenmesine ön ayak olmuştur. Davidson modern ataerkil toplumu temsil ederken Selver anaerkil toplum yapılanmasını temsil eder. Bu nedenle denebilir ki eser ekofeminizm açısından önemi olan ikilikler ve zıtlıklar üzerine kurulmuştur.

Arzlılar ile Athseli yerliler birbirlerinden fiziksel, tinsel ve yaşayış biçimleri bakımından tamamen farklıdırlar. Yerliler, vücutları yeşil tüylerle kaplı, oldukça kısa boylu “yaratıkçıklar” olarak tanımlanırken, Arzlılar fiziksel olarak günümüz “insan” profiline tamamen uygundur ve eserde “devadamlar” olarak tanımlanırlar. Yerlilerin vücutlarının yeşil tüylerle kaplı olması onların doğa ile bütünleşmiş olduklarının temsidir. Athseliler ise insan görünümündedirler çünkü modern insanı temsil ederler.

Dünyaya Orman Denir'in önemli temalarından, eserde geniş bir alan kaplayan ekofeminizmin temel tartışma konusu olan sömürgecilik, eserde çeşitli boyutlarda somutlaştırılarak doğa'nın, kadın bedeninin ve hayvanların sömürülmesi şeklinde okura sunulmuştur. Bu sömürgeciliğin nedeni, istismarcı Arz kolonisinin henüz doğası tahrip edilmemiş olan Athse'ye gelerek, Athse halkının sahip olduğu her şeyi sömürme isteğidir. Yüzbaşı Davidson önderliğindeki koloni Arz gezegeninden, Arz'da tükettikleri doğal kaynakları Athse'de “sömürmek” için bu gezegene gelir. Çünkü yaşadıkları dünyayı öylesine tahrip etmişlerdir ki Arz artık yaşanması mümkün olmayan bir noktaya gelmiştir. Bu nedenle koloninin ilk amacı ehlileştirmek ve ardından gezegenin sahip olduğu zenginlikleri sömürüye tâbi tutmaktır:

“...zaten burada olma nedeni de buydu: ehlileştirmek. Madem Çöplük Adası sırf kaya ve çukurlardan oluşuyor, bırakın onu başka bir adada yeniden başlayın ve daha iyisini yaratın. Biz İnsanoğlu'yuz. Bunun ne demek olduğunu çok yakında öğreneceksin kahrolası lanet gezegen, diye düşündü Davidson...” (s.8).

Davidson modern dünyanın hırslarını ırkçı, insan merkezci bir bakış açısından yansıtırken ve insanın aç gözlü isteklerini temsil ederken yerli yaratıkçıklar doğayı, ormanı ve ilkelliği temsil etmektedir. Arz'dan gelen ağaç kesicileri hem ağaçları keserek doğayı tahrip ediyor hem de yasak olmasına rağmen avlanarak “kırmızı geyik”lerin neslinin tükenmesine neden oluyorlardı. Davidson nezdinde ekofeminizmin temel meselelerinden biri olan insanın ve özellikle erkek cinsinin diğer tüm canlıların yaşamından değerli olduğu düşüncesi eserdeki avlanma bölümü aracılığıyla okuyucuya verilir:

“Ama bak benim ilgilendiğim insanlar, benim işim onlar [...] ve en önemli olanlar da onlar, hayvanlar değil. Eğer küçük bir gayriresmi av partisi bu kahrolası hayata tahammül edebilmelerine yardım ediyorsa, o zaman görmemezlikten gelirim. Biraz eğlenmeleri gerek” (s.9).

Dünyaya Orman Denir'de Athse'yi sömüren Arz kolonisi, hükmetme isteğini hayvan avı ile de somutlaştırır, erkek üstünlüğünü hayvanları ikincil bir eğlence aracı görmekle ortaya koyar.

Yerliler doğanın edilgenliğine sahipken Arzlılar saldırgan bir konumdadır. Genel olarak yerliler yani yaratıkçıklar:

“...dövüşmezler, öldürmezler, savaşırlardı. Salgın olmayan bir ara türdüler [...] Saldırıya karşılık vermezlerdi” (Le Guin, a.g.e. s.21).

Davidson'un arzusu sadece doğayı ehlileştirmek değil, Athse'nin yerlileri olan, vücutları yeşil tüylerle kaplı, kısa boylu ve görünüşleri itibarıyla vahşi doğa ve içlerinde yaşadıkları “orman” yani “athse” ile bütünleşmiş dış görünüşleriyle “yaratıkçıklar”ı da ehlileştirmektir:

“...adamlarının birçoğu bu beş para etmez yaratıkları idare edemiyorlardı ama Davidson'un hiç böyle bir problemi olmamıştı; eğer emeğine değecek olsa, hepsini evcilleştirebilirdi. Değmezdi gerçi. Getirin buraya yeteri kadar insan, yapın makinalarla robotları, kurun çiftliklerle şehirleri; bir daha kimsenin de yaratıkçıklara ihtiyacı kalmazdı. Ayrıca iyi de olurdu. Çünkü bu dünya, Yeni Tahiti, gerçek anlamıyla insanoğlu içindi. Temizlenip boşaltıldığı, karanlık ormanın hububat tarlalarına yer açmak üzere kesildiği, ilkel kasvet, yabanilik ve cehalet silinip süpürüldüğü zaman burası cennet, gerçek bir Aden olurdu. Yıpranmış Arz'dan daha iyi bir dünya. Ve bu onun dünyası olurdu. Çünkü Davidson'un içinde, çok derinlerinde bu vardı: Dünya terbiyecisi [olmak]” (s.9).

Yerliler ise ehlileştirilmeye ve köleleştirilerek modernizme tabi kılınmaya karşı mücadele içindedirler:

“...devadamlar oraya da geldiler ve dünyayı kesmeye başladılar. Orada bir şehri, Penle'yi yok ettiler. Yüz erkek ve kadın yakalayarak kendilerine hizmet ettirmek ve ağıllarda yaşamak zorunda bıraktılar [...] hep ağaçların devrilmesini izledim. Dünyanın kesilerek açıldığını ve çürümeye terk edildiğini gördüm. Erkekler kaçabilirlerdi ama kadınlar daha güvenli bir şekilde kapatılmışlardı ve kaçmaları

mümkün değildi ve ölmeye başlamışlardı [...] oraya gün ışığında gittik ve devadamları oklar ve mızraklarla öldürdük, şehirlerini ve makinalarını yaktık” (s. 29).

Selver’in anlattığı bu kısım birçok önemli ayrıntıya sahiptir. “Dünyayı kesmeye başladılar” ifadesi daha önce de bahsedildiği gibi dünya ve orman sözcüklerinin eş anlamlılığına işaret eder.

Ağaçlar kesilirken bir yandan da yerli erkek ve kadınların kafeslere kapatılarak hizmet etmek için köleleştirilmesi metaforik olarak modern dünyanın her iki cinsi de hapsederek kendine hizmet etmek üzere kullandığını gösterebilir. Erkeklerin bir şekilde kaçabilmeleri fakat kadınların daha güvenli yerlerde tutuldukları için kaçmalarının mümkün olmaması yine birçok felaketten ilk olarak kadınların etkilenmesi ve kendilerine çizilen toplumsal sınırlar dolayısıyla özgürleşmelerinin çok daha zor ve imkansızla yakın olmasını çağırıştır.

Tüm bunlar olurken doğanın tahribi ise son hızla sürmektedir. Doğayı temsil eden yerliler “ok ve mızrak” gibi ilkel ve daha edilgen noktalardan savaşı sürdürmeye devam ederken modernizmin oluşturduğu teknolojik aletler ve silahlar, kurdukları şehirler talan edilmek istenmiş, sonucunda ise Davdison uçaktan ağaçları yakarak ve ateş ederek yine doğayı cezalandırmıştır.

Doğanın tahrip edilmesi *Dünyaya Orman Denir*’in neredeyse arka planını oluşturur. Oldukça önemli bir yere sahiptir, kurgunun ana temalarından biridir. Hayvan avını önlemek için adeta birer yem gibi ordunun önüne kadınların eğlence olarak atılması kadınların “taze” olarak nitelendirilmesi aşağıda bahsedildiği gibi hayvanları ikincil gören erkek aklın ürünü olarak yeniden karşımıza çıkar. Kadınlar da hayvanlar gibi hizmet etmekle görevlendirilmiş aşağı varlıklar olarak görülür:

“Oyunları, sporları, hobileri, filmleri, geçen yüzyılın tüm önemli spor olaylarının teleteypleri, içkileri, marihuanaları, düş gördürücüleri ve ordunun pek yaratıcı olmayan hijyenik eşcinsellik düzenlemelerinden memnun olmayanlar için merkezde bir sürü ‘taze kadın’ var” (s. 10).

Koloninin çevre bilimcisi Kees’in, Davidson’a yönelttiği tepkilerden biri bu şekilde hem doğa hem hayvan katliamı sürdürülürse buranın da aynen arz gibi bir “beton çözü”ne dönüşecek olmasıdır.

Arz’ı yaşanılmaz kılan ekolojik bozulma ve doğanın yerini alan betonlaşmadır. Nitekim Arz’da artık gerçek geyikler bile kalmamıştır:

“Arz’dayken Yüksek Kayalık Dağlar’da ve Himalaya Parkları’nda bile robot geyikler kullanılıyordu” (s.11).

Kazanan tarafta olmazsa kaybeden tarafta olacağını düşünen Davidson için ise hem kazanan hem de her zaman fetheden “fatih”, insandı:

“...sen geyikler, ağaçlar ve fiberotu için endişeleniyorsun, çok güzel senin bileceğin iş. Fakat ben olayları önem derecelerine göre görmek isterim: yukarıdan aşağıya. Ve yukarıda, şimdiye kadar hep insan oldu” (s.10).

Davidson’un Kees’e söylediği bu sözler açıkça insan merkezci (bencil) bakış açısını ortaya koyar ki daha önce sıkça yinelediğimiz ekofeminizmin temel çıkış sebeplerinden biri bu insan merkezci, insanı her şeyden üstün gören anlayışın karşısında olmaktır. Çünkü ekofeminizme göre de insan ve dolayısıyla erkek merkezli bir dünyada diğer canlıların yaşam hakları adeta ellerinden alınarak yalnızca birer sömürü objesi olarak kalmaya mahkûm olacaklardır.

Kadın bedeninin çeşitli biçimlerde obje haline getirilmesi ve sömürüsü eserde tabiatın tahakküm altına alınması kadar önemli bir yere sahiptir. *Dünyaya Orman Denir*’de kadın da doğa gibi hükmedilmek istenen bir nesne biçiminde ele alınmıştır. Tahrip edilen, hükmedilen, değersizleştirilerek öteki olarak konumlandırılan yalnızca doğa ve hayvanlar değil aynı zamanda kadındır.

Eserde Arzlılar için kadın bedeni, cinsel birer objeden öteye gidememiştir. Koloni erkeklerinin “çiftleşmesi” için araçsallaştırılan bedenleri dışında kadınların adı yoktur. Sık sık ifade ettiğimiz ve eserde de bahsedildiği gibi Arzlılar “köklerinden koparak” yani tabiattan uzaklaşarak doğayı insan hizmetinde kullanmaktadır. Doğayı insanın hizmetine sunmak hayvan hayatı ve yaşam hakkının av adı altında eğlence aracına dönüştürülmesine ve kadın bedeninin de birer cinsel obje, doğurma aracı ve eğlence nesnesi haline getirilmesine neden olmuştur.

Nitekim bu düşünüş biçimi Batı kaynaklı ikiciliğin, erkek aklını ve onun kurmuş olduğu modern yaşamın karşısına diğer tüm alt sınıf olarak adlandırılan yapıların konmasının yansımasıdır. Kadın da hayvanlar ve tabiat gibi “öteki” sınıfında yer aldığından patriyarka karşısında sömürülmesi gereken bir objeye dönüşür. Bu nedenle ataerkil modern toplumu temsil eden Arzlıların kadını konumlandıkları nokta önemlidir:

“Yeni, kadın yüklü gemi gelmişti. İnanılır gibi değil. Burada Centralville’deydi. Yeni Tahiti Kolonisi için ikinci çiftleşgen kadın grubu, hepsi sağlam ve temiz, 212 baş kullanıma hazır insan stoku. Ya da en azından yeteri kadar kullanılabilir [...] 212 baş yatağa atılabilir memeli vücudun görüntüsü...” (s. 7).

Davidson’un zihninde beliren bu sahne, kadınların “çiftleşgen” birer varlık olarak hem doğurganlığına atıfta bulunulması hem de yalnızca cinsel anlamda kullanılması amacı, eserin ilk sayfalarında var olur. Yeteri kadar kullanıma hazır stok edilmiş sağlam ve temiz birer mal gibi görülmelerinin yanı sıra “212 baş” denilerek de hayvanlar ve kadınlar arasında satılıp

alınacak birer mal benzetmesi yapılmıştır. “Yatağa atılabilir memeli vücut” ifadesi ise doğrudan kadın bedeninin yalnızca cinsel anlamda kullanılabilir bir objeye indirgemektedir.

Eserin daha ilk satırlarından Davidson aracılığıyla ataerkil kurgulanmış Arz toplumunun kadına bakışı okur için belirginleşir:

“Davidson [...] barakasının karanlığında meydan okurcasına dişlerini gıcırdattı. İnsanoğlunu düşünürken aklına ‘kadın’ geldi ve gülümseyen, kırtan küçük vücutlar yine zihninde dolaşmaya başladı” (s.8).

Koloni için gelen 212 kadın seçilip beğenilmeye müsait biçimde merkezde bekliyordu. Bir kısmı “gelin” olarak tanımlanıp üreme için kullanılacak, bir kısmı ise “eğlence” amaçlı orada bulunacak; koloni erkeklerinin eğlence malzemesi olacaktı:

“[Davidson] merkeze uçup kendisine yeni kadınlar bakmaya karar vermiş olduğundan bugün yapacağı çok iş vardı. İki binden fazla erkek arasında 212 çok uzun dayanmazdı ve ilk grup gibi bunların da çoğunluğu muhtemelen koloni geliniydi. Sadece yirmi ya da otuzu eğlence personeliydi; ama o bebekler gerçekten çok arzulu kızlardı ve bu sefer en azından birini ilk olarak kapmaya kararlıydı” (s. 8).

Kadınların pazara çıkarılmış, kapılmaya hazır bedenleri onları birer meta haline getirir. Davidson nezdinde ataerkil düşünüş biçiminin kadını koyduğu nokta da burasıdır. Doğayı ve hayvanları canlı olarak görmenin dışında faydacı bir bakış açısıyla kadınları araç olarak gören zihniyet, bu kez de kadını eğlenme, cinsellik ve üreme için bir meta haline getirmiştir. Bu bakış açısındaki ortaklık tesadüf değildir.

Selver’in öncülüğünde kampta yangın çıkarılmasının asıl nedeni de Davidson’un Selver’in eşine tecavüz ederek onun ölümüne sebep olmasıydı:

“SornolEshreth’de yaşarken Selver Thele’ydim. Şehrim, devadamlar o bölgedeki ağaçları kestiklerinde yok edildi. Eşim Thele’yle birlikte onlara hizmet edilmek zorunda bırakılanlardandım. Eşim onlardan biri tarafından tecavüze uğrayarak öldü” (s.28).

Arzlılar sadece Athse’de doğa katliamı yapmıyorlar aynı zamanda kadınlara da tecavüz ediyor, onların ölmelerine sebep oluyorlardı. Kadının ve doğanın tahrip edilmesi aynı ortak nedene bağlıydı. Davidson’a göre ise öldürmek ve tecavüz etmek erkekliğin gerekliliklerindendi:

“Davidson onunla karşılaşmış, görünüşe bakılırsa zayıf, ürkek zarafetine vurulmuştu. O gece kulübesine getirmiş ve tecavüz etmişti. Onu belki de o iş sırasında öldürmüştü [...] ya da kadın yaşamaktan vazgeçmişti. Bazı Arzlılarda olduğu gibi Athselilerde de otantik ölüm dileği yetisi vardı, yaşamayı durdurabiliyorlardı. Her iki durumda da onu öldüren Davidson’du.” (s. 82).

Le Guin bilinçli bir biçimde ataerkil ve anaerkil iki toplumu adeta karşılaştırmaya tâbi tutarak modernizm çatısı altına ataerkil bir toplum yerleştirmiş, adına “Arz” demiş; kadına, doğaya ve hayvanlara karşı tutumlarını hükmedici olarak belirlemiştir. Hümanizm ile ortaya çıkan insanın

üstünlüğü, Aydınlanma Çağı'nda erkeğin üstünlüğüne dönüştükten sonra yöneten ve hükmeden erkek olduğu için ataerkil toplumların bakış açıları erkek dışındaki tüm canlı ve cansız evrenin tahakküm altına alınabileceği yönündedir. Köklerinden ve doğadan kopuk bir biçimde yaşayan, habitatu yok etmiş, doğal hiçbir yiyeceğin ve hayvanın yaşamadığı bir dünya, Arz yaratılmıştır. Öte yanda Athse, kadınlar tarafından yönetilen, doğaya saygılı ve hatta “orman” ile “dünya” sözcüklerinin eş anlamlı kullanıldığı bir toplumdur. Bu toplumda öldürmek, cinayet, suçluluk duygusu veya tecavüz gibi hükmedici kavramlar bulunmamaktadır. Yine de etkileşime geçen iki toplum birbirleriyle hemhâl olmuş, Athseliler de Arzlılardan bu kavramları öğrenmek zorunda kalmışlardır. Athseliler insan merkezci bakış açısıyla ağaçları, ormanları, kadınları; hayvanları ve tüm canlıları insanlığın “iyiliği” ve yararı için kullanıma açık birer meta olarak görürken; Arzlılar tüm canlılarla birlikte, sevgi ve barış içerisinde yıllardır yaşamlarını sürdürmektedirler.

Le Guin iki farklı kültür ve toplum yapısı yaratarak ekofeminizmin temel meselelerini simgesel olarak ele almıştır. Arz ataerkil düzeni temsil ederken, Athse anaerkiyi temsil etmektedir. Arz, tahakkümü ve sömürüyü temsil ederken Athse edilgenliği temsil etmektedir. Arz Batı'nın düalizmini ve erkek aklı temsil ederken Athse doğayı, kadını ve hayvanları temsil etmektedir. Arz modernizmi temsil ederken Athse ekolojiyi temsil etmektedir. Arz “erk”i temsil ederken Athse “öteki”ni temsil etmektedir. Aslında *Dünya'ya Orman Denir* ekofeminizm fikrinin ortaya çıkmasında önemli bir yere sahip olan düalizmin kitabıdır denebilir; nitekim tüm kurgu tam da bu karşıtlıkların yarattığı tahakküm üzerine kuruludur.

Öte yandan Hakan Bıçakçı, ilk romanı *Romantik Korku* ile 2002 yılında yazın dünyasında yerini almış, çeşitli dergiler için edebiyat eleştirileri, sinema yazıları ve öyküler yazmıştır. Birçok eseri yabancı dillere çevrilmiş, 2020 yılında *Normal Nefes Almaya Devam Edin*, Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür. Metropol insanının yalnızlığı, yabancılaşma, aidiyetsizlik; cinsiyet eşitsizliği ve özellikle kimlik-benlik çatışması ile rüya gibi konular onun eserlerinde genel temaları oluşturur.

Örneğin, *Apartman Boşluğu* (2008) insanın içinde bulunduğu topluma yabancılaşması meselesini; *Uyku Sersemi* (2017) değişen çevre koşulları ve betonlaşmayla beraber inanın yalnızlaşmasını ele alır. *Doğa Tarihi*'nde de doğadan tamamen kopmuş, yapaylığın içine hapsedilmiş ve gittikçe içinde bulunduğu modern dünyaya yabancılaşan Doğa'nın öyküsü anlatılır.

Romanın baş kahramanı Doğa, bir plazada çalışan, gökdelenler içerisinde yaşayan bir kadındır. Sahip olduğu her şeyin aslında yapay olduğu bir dünyaya hapsolmuş gibidir. Bu

yapaylığın temel nedeninin tabiattan tamamen kopmuşluğun bir sonucu olduğu, eserde sık sık okuyucuya sezdirilir çünkü arka planda katledilmiş doğanın yoksunluğu çok belirgindir. Şehir (İstanbul), bir beton yığını halini almıştır. İnsan ömrü, yüksek tavanlı cam ofisler ve lüks siteler arasında geçer. Tabiatın yoksunluğu, eserdeki kişilerin duygu yoksunluğu ile de doğru orantılıdır. Eserde tabiat ne kadar yoksa ve yapaylaştırılmış biçimde verildiyse, duygular da o kadar yapay ve yok hükmündedir. Bu noktada tabiat ve insan benliği bir bütünlükle anılmalıdır ki tabiatın yok edildiği yerde insanın da özü yok edilmiş sayılmaktadır.

Eserin ana karakterinin kadın ve adının “doğa” olması oldukça önemli bir ayrıntıdır. Böylelikle doğrudan kadın ve tabiat eş tutularak bir ortaklık sağlanmıştır. Doğa, bir kadın olarak modern dünyanın tüm dayatmalarıyla baş etmek zorunda hissetmektedir. Bu nedenle devamlı olarak estetik yaptırmak, göğüslerini ve dudaklarını dolgunlaştırmak ister, gözlerine renkli lens takar; öte yandan sosyal medyaya, elektronik sigarasına ve akıllı telefonuna bağımlı bir halde yaşamaktadır. Onun ve çevresindekilerin yaşantısı gösterişten ibarettir. Modern ataerkil toplum, tabiatın yok olmasına ve kadının da hem bedenen hem de ruhen tahrip edilmesine neden olmuştur.

Doğa, bu sahte dünyanın içerisinde mutlu olduğunu sansa dahi bir gün eski sevgilisi Ulaş ile karşılaştığında geçmişle bir çatışma haline girer ve eski, doğal, yapay olmayan benliğine dönmek ister. Ulaş, onun için “ulaşılacak istenen” haline gelir ve bu hedefinden uzaklaştıkça Doğa, yaşadığı hayata gittikçe yabancılaşır. Çünkü Ulaş, Doğa için özün temsillerinden biridir. Bu noktada başlayan ilk kopuşun ardından yavaşça dünyadan soyutlanır ve en sonunda bir avuç ilaç içerek intihar eder:

“Doğa avcuna dökülen haplarla mutfığa gitti. Kocaman bir bardak suyla hepsini içti. İyileşmeye direnmek çocukçaydı. Daha iyi olacağımı biliyordu” (Bıçakçı, 2020, s. 225).

Doğa Tarihi'nde modern insan özünden uzaklaştıkça, ölüme yaklaşır. Eserde eski-yeni ekseninde verilen modern dünya ile insanın çatışması ve “rüya” da önemli bir kavram olarak karşımıza çıkar. Doğa'nın gördüğü rüyalar sık sık onu köklerine götürür. *Dünyaya Orman Denir*'de olduğu gibi, *Doğa Tarihi*'nde de düş ile kök aynı anlama gelmektedir.

Modern kavramı, köklerini Aydınlanma Çağı, Rönesans ve Sanayi Devrimi'ne dayandıran modernizm ile ortaya çıkmıştır. Modernizmin ilerleyip toplumlara nüfuzu esnasında her anlamda gelenekselliğin itilip yerine modern olanın getirilmesi şart koşulmuştur. Topluma dair her şey moderniteye göre şekillendirilmek istenmiştir ki bedenler de buna dahil edilmiştir. Kadın bedeni ve cinselliğinin gelenekselden kopartılıp modernizme evrilmesi ile ataerkil tahakküm son bulmamış şekil değiştirmiştir: “Geleneksel toplumlarda özellikle ataerkil yapı ve

‘namus’ etrafında ikincil kılınan kadın kimliğinin, modern toplumda kapitalist tüketimci piyasanın ideolojik buyrukları çerçevesinde hedonistik ve imajsal göstergeler üzerinden yeniden sorunsallaştırıldığı belirtilmektedir. Bu çerçevede, modern bilinç ve kültürün gelişmesiyle birlikte kadının görünürlük, inisiyatif alma ve özgürlük konumunda kaydedilen olumlu gelişmelere rağmen, kapitalist tüketim toplumunda kadın bedeni veya cinselliğinin sunulma biçiminin ironik bir biçimde kadını ‘değersizleştirme’ yönünde ilerlediği, ‘cinsel objeye’ indirgenerek ‘kadını tüketme’ şeklinde gerçekleştiği ileri sürülmüştür” (Bilgin, 2016). *Dünyaya Orman Denir*’de Arzlılar’ın kadın bedenini cinsel obje olarak görmesi yoluyla metalaştırılması; *Doğa Tarihi*’nde benzer biçimlerde tezahür etmiştir. Doğa’nın fiziksel görünüşünü başkalarının düşünceleri doğrultusunda ve sürekli kendini beğendirme arzusuyla değiştirme isteği, modernizmin kadın bedeninin beğeniye sunulan bir meta olarak görülmesinden ileri gelir:

“Göğüslerimi yaptırısam mı diye düşündü kendini süzerken. Belki de bin beş yüzüncü kez... Memeleri vücudunun geneline göre biraz küçük kalıyordu. Ayrıca kahredici bir yassılıkları vardı. Biraz dolgunlaşsalar her ayın birinde ofis masasına bırakılan kadın dergilerinin kapaklarındaki kızlardan farkı kalmayacaktı. Göğüslerini şişirmek ister gibi üfleyerek arkasını döndü. Poposuna bakınca morali düzeldi. Destekli sutyenini taktı [...] Lacivert lenslerini taktı. Lenslerin kuruluşunu alması için suni gözyaşı damlasını damlattı. Rimelle görünür kıldığı kirpiklerini kırıştırdı...” (Bıçakçı, a.g.e., s.12).

Doğa, moda uyum sağlamak için her zaman olduğundan farklı görünmeye çabalamaktadır: “Boyu olduğundan daha uzun, göğüsleri olduğundan daha dik, gözleri olduğundan daha renkli, iki ay önce çektiği Brezilya fönü sayesinde saçları olduğundan daha güzeldi” (s. 12).

Modern dünyanın beklentileri birçok şeyi olduğu gibi insanı da makineleştirerek doğal olandan koparmıştır:

“...başkaları tarafından belirlenmiş amaçları gerçekleştirmek üzere tasarlanmış bir makineye dönüşmüştü. Her zaman mutlu olması ve sürekli olarak arzulanması zorunlu bir makineye... Dış görünüşüyle aklını bozmuştu. Kendi hayatıyla meşgul olmayı bırakıp başkalarının gözleriyle bakıyordu kendine. Onaylanma hevesiyle” (s.19).

Fiziksel görünüşünün istenilene uygun olmasının amaçlarından biri Doğa’ya dayatılan kadınsılık kıstaslarıdır. Kadın, erkek tarafından arzulanmalı, onaylanmalı ve erkeği cezbediği kadar kadın olabildiğini kabul etmelidir:

“Mutlaka zengin, genellikle kaba ve her zaman can sıkıcı adamlarla birlikte takılıyordu. Onlarlayken hiçbir şey hissetmiyordu. Zevk almayı değil zevk alıyor gibi görünmeyi seçmişti [...] Onlara erkek olduklarını hissettirmeyi görev edinmişti. Onlar da karşılığında kendisine kadın olduğunu

hissettireceklerdi. Kapısını açacak, sandalyesini çekecek, paltosunu tutacak adamlar olacaktı hep etrafında” (s.19).

Tüm duygular yapaylaştığı için insan ilişkileri çoğunlukla çıkar ilişkisi haline gelmiştir. Tüm bağlar yapmacıklaşmıştır. Bu nedenle Doğa, arkadaş seçimini de karşısındakinin “güzelliğine” göre yapmaktadır. Kendisinden daha güzel bir arkadaş edinmemek Doğa için en önemli kurallarından biridir, her zaman ön planda tutulmak için yanındakilerin arka planda durması gerekmektedir:

“...bu seneki en iyi arkadaşı Burcu’yla buluşacaktı [...] en iyi arkadaşlarının genelde birbirleriyle ilgisi olmazdı. Tek ortak yönleri, hepsinin Doğa’dan çirkin olmasıydı. Gerçi Burcu çirkin değildi. Hatta gayet güzeldi. Neyse ki epeyce kiloluydu” (s.44).

Doğa’nın sevgilisi Onur da Doğa ile statü meselesi için birlikte olmaktadır. Bu, gerçek duygularla değil, sosyal kaygılarla yaşanan bir birlikteliktir:

“Doğa baştan aşağı kalite demektir. Onu koluna takan erkeğin statüsünden sual olunmazdı [...] Doğa’nın görüntüsü Onur’un maddi durumunun ne kadar iyi olduğunu kanıtıydı” (s. 54).

Yeni kadınlarla tanışmak Doğa için bir “gerginlik meselesi”dir. Çünkü Doğa sürekli diğer kadınlarla, özellikle fiziksel görünüşleri üzerinden, yarış halindedir. Onun için, içinde yaşadığı toplumun dayattıklarına göre dış görünüş her şey demektir. Bu nedenle hem kendi cinsinden olanları hem de kendini aşağılayarak bitmeyen bir yarış içindedir:

“...Güzel bir yüz. Varlığı inkâr edilemeyecek memeler... Uzun ve tuhaf eteğinden belden aşağısı asla belli olmuyordu. Herkes sırayla oturdu. Esra’nın oturduğu Doğa’nın içine oturdu. Çünkü uzun eteğin dev yırtmacından çıkan bacakları muhteşemdi. Doğa 2’ydi, Esra 3. Acıyla yutkundu. Yassı ve küçük göğüslerini koparıp minik tabaklardaki İspanyol mezesi dolu masaya fırlatıp atası geldi. Gece boyu Esra’ya nefretle baktı” (s. 75).

Doğa, bir başka kadın karakter olan Alev ile iş yerinde sürekli olarak yarış halindedir. Burada ise önemli nokta, Doğa’nın Alev’i patronları Cengiz Bey’den kıskanıyor olmasıdır. Çünkü Cengiz Bey erki temsil etmektedir. Doğa, sadece yaptığı işin başarısı ile değil çekici olmaya çalışarak fiziği ile de Cengiz Bey’i etkilemek ister ve otorite sahibi erkek tarafından övgüye tâbi tutulmak için çaba gösterir. Londra seyahatide sadece Cengiz Bey mutlaka görmelisin dediği için Natural HistoryMuseum’u görmeye gidecektir. Yapılan her iş, kurulan her ilişki tamamen çıkar odaklıdır:

“Doğa Alev’in içinde olmadığı bu ortak paylaşımı sağlamak için gidecekti müzeye. Sırf Cengiz Bey’le dönüşte sohbetini edip Alev’i ayaklar altına almak için” (s. 120).

Dünya’ya Orman Denir’de metalaştırılan, satılıp alınacak birer mal ya da sadece üremek için gerekli olan eşya gibi görülen kadın bedeni, *Doğa Tarihi*’nde belirlenen güzellik

standartlarına uymaya, tahrik etmeye ve böylece statü sahibi olmaya yarayan bir meta gibidir. Bedenin içindeki ruhtan bağımsız, önceden belirlenmiş kıstaslarla yaratılması onu değersizleştirir. Tamamen yok edilmiş olan tabiat, kadın bedenini de kendi özünden tamamen koparmıştır. Böylece hem kadın hem tabiat, varlığının çıkış noktasından uzaklaşarak canlılığını bir biçimde yitirmiştir.

SONUÇ

Ekofeminizmin ve ekofeminist edebiyat eleştirisinin eğildiği meseleler, yüz yıllardır açgözlü bir tutumla, bitip tükenmeyen bir elde etme ve hükmetme arzusuyla insanın kadına, kadın bedenine; doğaya ve kendisinden daha değersiz olduğunu düşündüğü her şeye zulmetmesidir. Modern toplumda tahakküm nesnesi haline getirilen tüm unsurlar ezilmeye çalışılmış, üstün ve alt sınıf yaratılarak sömürülen-sömüren dengesi kurulmaya çalışılarak kadın-erkek, insan-doğa gibi biri değerli biri değersiz görülen ikilikler meydana getirilmiştir. İnsanın bu hükmetme isteği, savaşımlara, silahlanmaya ve dolayısıyla insana, doğaya ve hayvana zarar vermiştir.

Doğanın ve kadının sömürülmesine son vermek, ezilen herkes için bir kurtuluş yolu olacak, bunun için de erkek egemenliğine son vermenin yolları aranacaktır. Ekofeminizmin ortaya çıkışındaki bu gaye akademide ve edebiyatta bir farkındalık yaratılmasını sağlamıştır. Böylelikle tabiat, hayvan ve kadınların hakları bir kuram çerçevesinde dile getirilmeye başlanmıştır.

Ekofeminizmi oluşturan dinamiklerden ilki olan feminizm ilk kez, kadınların sosyal ve siyasal alanda haklarını savunması ile ortaya çıkmıştır. Yüz yıllardır süren bu hak arayışı, günümüzde de farklı meseleleri ele alarak devam etmektedir.

Çevreci teoriler, özellikle doğanın tahribatı ile çevreye olan ilginin artması ve korunması isteği ile doğa-insan arasındaki ilişkiyi inceleyerek; tabiatın ve çevreyi oluşturan tüm ekolojik unsurların korunmasında farkındalık yaratmayı hedeflemiştir.

Çevreci teorilerin ortaya çıktığı zamandan bu yana, on yıllar boyunca doğa tahribatı azalmamış, daha da artmış ve hatta insan için doğa, hayvan ve tüm ekolojik unsurlar tamamen birer sömürü nesnesi haline gelmiş, adeta insanın hizmetine sunulmuş bir ham madde olmuştur.

Ekofeminizm ise hem feminizmden hem çevreci teorilerden beslenerek, doğanın sömürülmesine kadının sömürülmesini eklemiştir; her ikisinin de sömürülmesi ve tahrip edilmesini ortak nedenlerle açıklamıştır. Kadın, doğa ve hayvana hükmeden erkek aklını bu sorunların temel unsuru olarak görmüş, tahakkümün son bulmasının yolunun erkek egemenliğine son vermek olduğunu savunmuştur.

Günümüzde hala çeşitli biçimlerde devam eden aç gözlülük, hırs ve hükmetme isteği, doğayı ve dolayısıyla insanı ve insan doğasını tehlikeye sokmuş, bugün içinde yaşadığımız gezegeni neredeyse yaşanması güç hale getirmiştir. Bu nedenledir ki artık insan ırkı yaşamak için başka gezegenlerde koloniler kurma isteği içerisine girmiştir. Kontrolsüzce sömürüye uğrayan doğa, artık aç gözlü insanın isteklerini karşılayamaz hale gelmiştir. Kadınlar ise sürdürdükleri mücadelelerine rağmen engellenmeye devam ederek hala “eşit işe eşit ücret” gibi yüz yıllar öncesinin meselelerini büyük ölçüde aşamamışlardır.

Bu nedenledir ki ekofeminizm ve onun edebiyattaki tezahürü olan ekofeminist edebiyat eleştirisi hala günümüzün önemli ve hayati meselelerine dikkat çekmektedir. Bu nedenle kendisine yöneltilecek dikkati hak etmektedir.

Bu çalışmada ele alınan her iki eser, aralarından kırk dört yıllık bir zaman dilimi geçmesine rağmen ortak meselelere eğilmişler, değişmeyen dünyadaki kötüleşen koşulları tartışmışlardır. Le Guin, eserini özellikle ekolojik bir kaygı ve Vietnam Savaşı’na dikkat çekecek şekilde silahlanma karşıtlığı üzerine kurmuştur. Yarattığı kurgu gezegenlerde Le Guin, yaşadıkları dünyayı, tabiatı yok etme derecesine getirmiş kolonileri anlatır. Bu durum, bugün içinde yaşadığımız durumu tarif etmektedir. Bununla birlikte, sömürücü koloninin, geldikleri yerde köleleştirme ve tahakküm etme istekleri, kadını aşağı gören bakışları Yüzbaşı Davidson aracılığı ile okura verilmiştir. Böylece doğayı da kadını da aşağı gören ve sömürenin, ataerkil bakış açısı olduğu gösterilmiştir. Bu unsurlar vasıtasıyla eserde hem ekolojik bir farkındalık oluşturulmuş hem de kadının ve doğanın ortak sebepler ve zihniyetlerle sömürüldüğü dile getirilmiştir.

Sömürücü Arzlılar tarafından doğrudan ağaçların kesilmesi, yerlilerin köleleştirilmesi; Vietnam Savaşı’nda kullanılan “napalm” adlı silahların ormanları ateşe vermesine ve kadınların “çiftleşgen” olarak adlandırılarak, alınıp satılabilen bir meta haline dönüştürülmesine benzemektedir. Bu ise apaçık bir ataerkil sistem sömürüsüdür. Doğayı ve kadını tahrip eden Batılı beyaz erkeğin, kendini üstün gören aç gözlülüğüdür.

Öte yandan sömürülen Athseli yerliler ise vücutları yeşil tüylerle kaplı “yaratıkçıklar” olarak tanımlanırlar. Vücutlarının yeşil tüylerle kaplı olmaları onların fiziksel olarak da çevre ile bütünleştiklerini göstermektedir. İçsel olarak da Arzlılardan çok farklıdırlar. Anaerkil bir toplum yapısına sahiptirler. Öldürmek, yok etmek gibi kavramların konuştukları dilde bir karşılığı yoktur. Oysa onlar her bir sözcüğün birden çok anlamı olduğu bir dil konuşurlar. Bu dilde ise “Athse” yani “Dünya”, “orman” anlamına gelir. Yani Athse halkı için doğa ne ise

dünya da odur. Tabiatla iç içe geçmiş barış içinde yaşayan, aç gözlü olmayan bir toplum olarak yaratılan Athse halkı, Arzlıların tam zıddını oluşturmaktadır.

Ekofeminizmin temel meselesi olan “ikilik” bu eserde çok belirgin şekilde ele alınmıştır. Ataerkil ve anaerkil iki toplum ele alınarak bunların kadına, doğaya ve dünyaya bakış açıları adeta karşılaştırmaya tâbi tutulmuştur. Dolayısıyla *Dünyaya Orman Denir*’indoğrudan ekofeminist edebiyat eleştirisine dahil edilebilecek bir eser olduğu tespit edilmiştir.

Doğa Tarihi’nde ise Hakan Bıçakçı adeta Le Guin’in yarattığı Arz’ı günümüzde kaleme almıştır. Çünkü *Doğa Tarihi*’nin dünyası da aynı şekilde sömürülmüş, tahrip edilmiş; doğadan ve doğal olandan yoksun bırakılmıştır. Tabiat artık “CafeJungle”a hapsedilmiş yapay bir süs halini almıştır. Eser boyunca sadece evcilleştirilmiş bir cins süs köpeği olan “Fifi”yi görerek başka herhangi bir hayvana rastlamıyor olmamız doğanın tahrip edildiği gibi hayvanların da ehlileştirilerek modernizme boyun eğdirildiğini gösterir.

Doğa Tarihi’nin ana karakterinin *Doğa* isminde bir kadın olması ise çok önemlidir. Burada tabiat ile kadın özdeşleştirilmiş, dönüsen ve tahrip edilen doğadan tabiat kadar kadının da zarar gördüğü sembolleştirilmiştir. Çünkü kadın kahraman *Doğa*’nın içinde bulunduğu dünya sadece yapay sarmaşıklar, ağaçlar ve beton gökdelenler arasına değil; duygusuzluğa ve gerçek olmayan, sahte hislere de hapsedilmiştir. Bu noktada tabiat ne kadar yapaylaşırsa insanın da özünden o kadar koparıldığı anlatılmak istenmiştir. Fiziksel doğadan kopuş, içsel olarak *Doğa*’nın özünden koparılmasına neden olmuş, özünden koparılan insan hayatını sürdürmeyerek intihara sürüklenmiştir. Tabiat ve kadın, tahakküm nesnesi halini almıştır, bu durum doğrudan ekofeminizme işaret etmektedir.

Doğa’nın bir kadın olarak bedeninden devamlı rahatsızlık duyması, kendini toplumun zorunlu kıldığı güzellik algısı içerisinde bir kalıba sokmaya çalışması; ataerkil toplumların kadın bedenine bir meta olarak yaklaştığını gözler önüne sermektedir. Tabiatın ve duyguların yapaylaştığı bu dünyadan bedenler de nasibini almıştır. Çalışan bir kadın olan *Doğa*’nın iş yerinde dahi işiyle değil bedeni ve güzelliğiyle ön plana çıkmaya çalışması kadın üzerinde kurulan otorite ve algının da göstergesidir.

Rüya motifinin önemli bir yer tuttuğu eserde *Doğa*, dünya ve insanlarla ilişkisindeki tüm çatışmayı rüyalarına aktarır. Yaşadığı hayat ile bağları kopmaya başladıkça gerçek ile rüyanın daha fazla iç içe geçtiğini görürüz. Rüya, doğa için sınımlanacak bir mekân halini alır. Rüyasında gördüğü hayvan motifleri, hippie kıyafeti; geçmişin izleri ve sıkışmışlık hisleri; dönmek istediği geçmişini, koparıldığı özü ve tabiatı anımsatır. *Dünyaya Orman Denir*’de de “düş” ve “kök”

sözcüklerinin eş anlamlılığı ile rüyaların öze ulaşmada aracı olduğu vurgulanır. Doğa da özüne rüyalar aracılığıyla ulaşır.

Dünyaya Orman Denir'de olduğu gibi ekofeminizm için önemli bir yer tutan ikilik fikri *Doğa Tarihi*'nde de vurgulanmak istenmiştir. Öyle ki “Senin içinde iki kadın var kızım” (s. 96) cümlesi romanın özeti niteliğindedir. Tabiat ile yapaylığın arasına sıkışan kadın bedeni, bir sömürü nesnesi halini alarak yok olmaya mahkûm bırakılmıştır. Betonlaşan dünya gibi duygular da taşlaşmıştır. Doğal olan ile bağıni yitiren sadece fiziksel çevre değil insan duyguları da olmuştur. Eser, yok olan tabiatı ölüme mecbur bırakılan bir kadının bedeninde somutlaştırmıştır. Böylece Hakan Bıçakçı'nın eseri trajik bir son ve bunalımla biterken Le Guin eserini özgürleşme ile bitirir. Kadın yazarda sonun özgürleşme, erkek yazarda ise bunalımda somutlaşması dikkat çekicidir.

Doğa Tarihi'nde modern bir toplumda, teknoloji beraberinde birçok şeyin geliştiği ama tabiatın koparılmış bir insanın yaşamasının pek mümkün olmadığı bir tablo çizilmiştir. Yüksek binalar, beton yığınları; gökdelenler, prize bağlı yapay bedenler insanın doğasına aykırıdır. İnsanın çevresinden koparıldığı bir dünyada yaşama tutunması zordur. *Doğa Tarihi*'nde olduğu gibi ekofeminizme göre de bu tahribattan en çok etkilenen kadındır. Bu nedenle *Doğa Tarihi* çevresel sorunlara, kadın bedeninin sömürülmesine ve tabiatın koparılan ruhların yok olmaya mahkûm edildiğine eğilerek ekofeminist edebiyat eleştirisi çerçevesinde incelenmeye uygun bir eser olarak tespit edilmiştir.

Türk edebiyatında insanın doğa ile birlikteliğini anlatan çok değerli eserler verilmiş olup, bunlar üzerinde zengin incelemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Geleneksel Türk halk şiirinde, tabiatın insan ile bütünleşmiş olduğunu gösteren, çeşitli şekillerde doğa ile insanın birlikteliğini yansıtan eserler ortaya koyulmuştur. Âşıkların doğa ile iç içe yaşantıları, onları tabiatla çoğu zaman bütünleştirmiş; dağları, rüzgârı ve toprağı onlara dost, yâr ve sırdaş yapmıştır. Aşık Veysel, “Benim sâdik yârim kara topraktır” diyerek insanın ebedi dostunun doğa olduğunu en yalın haliyle dile getirmiştir. Bu bağlamda Aşık Veysel, Gevheri, Karacaoğlan, Dadaloğlu, Ruhsatî, Pîr Sultan Abdal, Aşık Öksüz ve nice değerli isimden söz etmek mümkündür.

Cumhuriyet Dönemi Türk romanında da ekolojik bilinçle kaleme alınan eserler önemli bir yere sahiptir. Bu romanlar adeta birer çevreci roman niteliği taşır. Halikarnas Balıkcısı'nın *Aganta BurinaBurinata* (1946), Yaşar Kemal'in *Kuşlar da Gitti* (1978), *Binboğalar Efsanesi* (1971) bu romanlardan sadece birkaçıdır. Sait Faik Abasıyanık'ın *Son Kuşlar*'da (1952) kaleme aldığı şu satırlar, yazarın tabiatın yok edilmesine dair endişelerini dile getirmesi ve Türk yazınında var olan ekolojik bilinç kaynaklık etmesi açısından çok değerlidir: “Dünya değişiyor dostlarım.

Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama, çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi” (Abasıyanık, 2013, s. 85).

Preprint

KAYNAKÇA VE NOTLAR

- Abasıyanık, S. F. (2013). *Seçme Hikayeler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Balkaya, F. (2014). Yeni Toplumsal Hareket Çeşidi Olarak Çevreci Hareketler. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 3(5), 41-50.
- Beauvoir, S. (2021), *İkinci Cinsiyet*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bıçakçı, H. (2020). *Doğa Tarihi* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bookchin, M. (2013). *Ekolojik Bir Toplum Doğru*. İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Çuçen, A. (2011). *Derin ekoloji* Erişim Tarihi: 10.12.2021 <https://yesilofke.com/wp-content/uploads/2017/02/derinekoloji.pdf>
- Donovan, J. (2020), *Feminist Teori*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Garrad, G. *Strategies for a Cross-Cultural Ecofeminist Literary Criticism*. University of Wisconsin-River Falls, Vol.1 No.1, pp. 47-52
- Garrard, G. (2021), *Ekoeleştirir*, İstanbul: Kolektif Yayınları.
- Hooks, B. (2019). *Feminizm Herkes İçindir*. İstanbul: Bgst Yayınları.
- Le Guin, U. (2020). *Rüyalar, Kadınlar, Ejderhalar*, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Le Guin, U. (2022). *Dünyaya Orman Denir*, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Oppermann, S. (ed.), (2012), *Ekoeleştirir Çevre ve Edebiyat*, İstanbul: Phoenix Yayınları.
- Öçal, K. A. (2011). Dişil dil ve ekofeminist bağlamda Latife Tekin ve Muinar. (Yayınlanmamış Tez Yüksek Lisans Tezi), *Ankara Üniversitesi*
- Özdemir, H., & Aydemir, D. (2019). Ekolojik yaklaşımlı feminizm/ekofeminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihi süreci ve türleri. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(2), 261-278.
- Plumwood, V. (2020), *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek*, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Shiva, V. & Mies, M. (2021). *Ekofeminizm*. İstanbul: Sinek Sekiz.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3 (5).
- Toksoy, G. Dünyayı Yeniden Dokumak' Shiva ve Mies'den Ekofeminizm. *Fe Dergi*, 13(1), 101-106.
- Ursula on Ursula*, (10.05.2023). <https://www.ursulaklequin.com/ursula-on-ursula>
- Ünser, Halil İbrahim. Derin Ekoloji Akımının Türk Edebiyatında Etkileri. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)* 7.2: 127-147.
- Zengin, S. E. (2021). Av Tutkusu: Avlanma, Ekofeminizm ve Erkeklikler. *Moment Dergi*, 8(1), 205-226.